

Ю. В. Ларін

Риторична *inventio*

у праці Квінтіліана «*Institutiones oratori*»

Проблема влучного винаходження предмета комунікації була й залишається однією з найважливіших при підготовці до публічного виступу. Від вдалої інвенції промови залежить успішність оратора. Усвідомлюючи це, давньогрецькі філософи Горгій та Аристотель започаткували в риторичній традиції теорію інвенції, або винаходження. Еллінську риторичну спадщину засвоїли та розвинули, пристосувавши до суспільно-політичних умов своєї епохи, римські теоретики красномовства, зокрема Квінтіліан, однак його твори по сьогодні залишаються поза полем наукового зацікавлення філологів. Квінтіліанівська теорія інвенції загалом має такий вигляд:

1. Інвенція членується на попередню рефлексію й власне інвенцію, остання – на аргументи, пристрасті та вдачу.

2. Попередня рефлексія передбачає визначення мети, теми й жанру риторичної промови. Епідейктичний, деліберативний та юридичний жанри містять усі можливі предмети комунікації. Епідейктична, або демонстративна (*Genus Demonstrativum*), промова спрямована на схвалення чи засудження певних учинків, виголошується на урочистих публічних зборах, стосується теперішнього часу. Деліберативний, або порадиницький жанр, або народний (*Genus Diliberativum*), предметом має раду – схвальну чи несхвальну, індивідуальну чи колективну, стосується майбутнього часу. Судовий, або юридичний, жанр стосується минулого часу, виголошується під час судового засідання задля захисту або звинувачення особи.

3. Три складові частини власне інвенції: вдача, пристрасті та докази. Для вдалої комунікації оратор має: сформувати свій публічний образ (вдачу), дібрати й у певному порядку розмістити аргументи, а також викликати потрібну зворотну емоційну реакцію слухачів (пристрасті).

4. Докази – це основа ораторської промови. Квінтіліан поділяє їх на штучні та нештучні. Штучні докази оратор винаходить у самій справі, нештучні – бере з предмета своєї промови. До нештучних належать судження (*praejudicia*), чутки (*rumores*), катування (*t tormenta*), письмові докази (*tabulae*), присяги (*jusjurandum*), свідчення. Штучні докази бувають трьох видів: аргументи, ознаки (*signa*) та приклади.

5. Особливим джерелом для винаходження доказів є так звані спільні місця або топоси (*topoi, loci communes*). Квінтіліан відокремив спільні місця від особи та від справи. Топоси доказів від особи ґрунтуються на індивідуальних ознаках людини, про яку йдеться у промові, а докази від справи – це топоси місця причини, часу, імовірності, знаряддя, способу, визначення.

6. Гумор – неодмінна складова публічного виступу. Висміюватися можуть слова та предмети.

7. Квінтіліанівська схема риторичного винаходження до сьогодні залишається найдокладнішою та однією з небагатьох, що прийнятні для творення як усної, так і писемної промови.